

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

ר' **משה שניצר**

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י"ד חשון תשפ"ד

מסכת קידושין ע"ז-בבא קמא ב' ♦ כלים כ"ח, ב' - כ"ח, ו'

גליון מס' 1275

השבוע בגליון

- ♦ שאלתם של יהודי ברלין
- ♦ מדוע אנו מתחילים ללמוד מסכת בבא קמא?
- ♦ מהו המקור לכך שאסור להזיק?
- ♦ דאגה לרכוש הזולת
- ♦ המזל אינו גורל עיוור
- ♦ מקור המילה "מזל"

- ♦ השקאת חזיר בתרופה נסיונית
- ♦ שפני ניסיון
- ♦ ביטוח חיים - חיסרון באמונה?

- ♦ איש עסקים שביקש לבדוק את נאמנותו של עוזרו
- ♦ אין להפקיד מעות בלא למנותן
- ♦ מחקר רפואי בשפני מעבדה
- ♦ שחיטת בהמה דווקא מן הצוואר
- ♦ קיצור זנבו של כלב
- ♦ שמיות ה"פור" הטובות ביותר

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

"החזרתם לי את אבא שלי"

האחראי על קבלת המכתבים, פתיחתם ומיונם בבית "מאורות הדף היומי", אינו ידוע כאדם המחזין את רגשותיו. את המכתב הבא הוא הגיש לי, בעודו מוחה את דמעותיו. ללא הצלחה.

לכבוד מאורות הדף היומי
אני לא בא לספר על נס גדול שאירע, או על מעשה מדהים שקרה. סתם, סיפור מהחיים, שאולי כמותו יש עוד מיליון, אבל הוא נפלא, הוא מגלה דברים נסתרים ומעצים את כוחו של הדף היומי, למי שעוד לא יודע.

אבי שיחיה למד תורה בצעירותו בתקופת רעב וצנע. חובשי ספסלי בית המדרש היו מעטים, והוא נמנה עמם, עסק בהוויות אביו ורבא, זנח חיי שעה לטובת חיי עולם.

בהגיעו לפרקו הוא הקים את ביתו, ונאלץ לסגור את הגמרא בלב דואב כדי להביא טרף וצידה לגזולים.

חלפו להן השנים, ופניו של אבי נעלמו כלא היו. האור שקרן מהן, שמחת החיים שניבטה מעיניו, התפוגג. אותו בחור שבבחרותו הקריב כה הרבה למען לימוד התורה, הפך לאיש אחר. עול הפרנסה גרם ושינה כה הרבה, הבית שהושתת על אדני התורה והמוסר נסדק.

עם הזמן נכנסו לבית שלנו חפצים שאבי לא היה מעלה בדמיונותיו האפלים ביותר, שדברים מסוג זה יהיו בביתו. אך הם היו גם היו.

◀◀

דף פא"ב ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה

איש עסקים שביקש לבדוק את נאמנותו של עוזרו

איש עסקים שביקש לבדוק את נאמנותו של אחד מעוזריו, הגה רעיון להניח סכום כסף גדול במקום שלעובד יש גישה אליו, ולבדוק אם העובד ישלש את הכסף לכיסו, או שמא ינהג כהוגן ויחזיר לו את הכסף. המעביד שביקש להמנע מן האיסור "לפני עוור לא תתן מכשול", הפקיר את הממון כדי שגם אם העובד ייכשל ויקח את הכסף, לא יעבור על איסור גניבה, שהרי המעות הופקרו. ברם, גם פתרון זה אינו מוסכם על דעת כל הפוסקים, כפי שיבואר להלן.

סוגייתנו מביאה את הפסוק (במדבר ל"ג): "אשה הפרם וה' יסלח לה". פסוק זה נאמר לגבי אשה שנדרה נדר ובעלה הפרו, אך האשה לא ידעה שהנדר הופר על ידי בעלה ובכל זאת עברה על נדרה, על כך אומרת התורה שה' יסלח לה על מעשה זה. אף על פי שבפועל היא לא עשתה דבר-מה האסור מן התורה – היא זקוקה לסליחה. הגמרא מספרת כי רבי עקיבא היה בוכה כאשר קרא פסוק זה ואמר: "ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה שצריך סליחה וכפרה, מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה". ואכן, אדם שהתכוון לעבור עבירה ועשה את המעשה, אך לבסוף מסיבה כל שהיא הוא לא נכשל בו, הרי הוא לוקה מכת מרדות (רמב"ם הלכות נדרים פרק י"ב הלכה י"ח).

על פי דברי סוגייתנו כתבו בעלי התוספות (קידושין לב/א ד"ה דמחיל), כי אסור לאדם להכשיל את חברו **גם בעשיית עבירה מדומה**, כגון, לשכנעו לאכול בשר חזיר ולהניח לפניו בשר טלה. לפיכך דנו הפוסקים אם על המעביד להמנע מהנחת הפתיון הכספי לפני העובד למרות שהכסף מופקר, שהרי אם העובד ישלש את הכסף לכיסו מתוך כוונה לגנובו, ייחשב לו הדבר כמעשה גניבה, והנחת הפתיון תהווה, איפוא, הנחת מכשול לפני עוור.

אין להפקיד מעות בלא למנות: לדעת בעל בן איש חי (שו"ת תורה לשמה סימן ת"ז) אסור לאדם להניח מכשול ולגרות את יצרו הרע של חברו, ומשום כך המעביד אינו רשאי לבחון את נאמנות העובד באופן זה. הוא מוסיף ואומר, כי משום כך גם אסור לאדם להפקיד מעות אצל רעהו בלא למנותן תחילה בפניו, כדי למנוע אפשרות שהנפקד יעלה על דעתו למעול בממון שבידו.

לעומת זאת, הגאון רבי יחיאל וינברג זצ"ל (שו"ת שרידי אש חלק ג' סימן ס"א, על פי דברי לחם משנה הלכות מלווה ולווה פרק ב' הלכות ז') כתב, כי אף על פי שהמעביד אינו בטוח בישרו ובנאמנותו של העובד, על פי ההלכה כל אדם הרי הוא ב"חזקת כשרות" עד שיוכח להיפך. לפיכך, רשאי המעביד להניח את הפתיון ואין מוטל עליו לחשוש שמא העובד יכשל בעבירה, שהרי יש עליו "חזקת כשרות" [לדבריו, המעביד אף אינו צריך להפקיר את הכסף לפני כן, שהרי אין לחשוש שהעובד יגנוב].

דף פב/א והלא לא נבראו אלא לשמשני

מחקר רפואי בשפני מעבדה

משנתנו מביאה את דברי התנאים הקדושים המבארים, כי פרנסת האדם אינה לפי טרחתו ומאמציו, אלא לפי זכויותיו. בקשר לכך נשא רבי שמעון בן אלעזר קל וחומר, ואמר: "ראית מימך חיה ועוף

צעילוי נשמת

הר"ר **יצחק אייזיק אורנשטיין** ז"ל

ב"ר שכנא דוד ז"ל

נלב"ע ט"ו בחשון תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו

הר"ר אשר אורנשטיין ומשפ' שיחיו - חיפה

צעילוי נשמת

מרת **שולמית** ע"ה

ב"ר שלמה לייב ז"ל

נלב"ע י"ז בחשון תשפ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י הר"ר דב פריימן ומשפחתו - רחובות

צעילוי נשמת

הרב **פנחס רוזנבאום** זצ"ל

בן הרה"ג רבי שמעלקא הלוי זצ"ל הי"ד

נלב"ע י"ג מר חשון תשמ"א

תנצב"ה

הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו

שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש קוני - אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי מעשי, וקפחתי את פרנסתי". כלומר: בעלי החיים לא נבראו אלא כדי לשמש את האדם, ובכל זאת הם אינם טרודים בעול הפרנסה כבני אנוש, משום שמונותיהם אינם תלויים בזכויותיהם או בחובותיהם, לעומת זאת, פרנסת בני האדם נקבעת על פי התנהגותם. מדברי רבי שמעון בן אלעזר, הוכיח בעל תרומת הדשן לגבי שאלה מעניינת שהופנתה אליו.

שחיטת בהמה דווקא מן הצוואר: לדעת רוב הפוסקים, איסור צער בעלי חיים הוא מדאורייתא (עין בבא מציעא לבג, ועין שדי חמד מערכת צ' כלל א'). מעניין גם לציין את דברי בעל החינוך (מצווה תנ"א) שכתב כי "כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי", נצטוונו לשחוט את הבהמה בסכין בדוקה שאין בה פגיונות, ולשחטה דווקא בצווארה.

קיצור זנבו של כלב: הפוסקים דנים בהרחבה לגבי צער בעלי חיים לצורך האדם. בעל תרומת הדשן (חלק ב' סימן ק"ה) מביא דוגמאות אחדות, מהן שנועדו לצורך הנאתו של האדם בלבד, כגון, קיצור זנבו של כלב כדי לייפותו ולנאותו, ומהן, שנועדו לצורך שימושו של האדם, כגון, תלישת נוצות מאוזים חיים.

שמיכות ה"פוך" הטובות ביותר: לא לחינם הנוצות המשובחות ביותר, הן אלו שנתלשו מן האוזן בעודו חי. מבירור שערךנו אצל אנשי מקצוע בתחום זה עולה, כי לאחר תקופת הטלת הביצים, האוזנים משירים מעליהם את נוצותיהם, אך נוצות אלו אינן משובחות, מאחר שתהליך הנשירה נוצר על ידי התייבשותן של הנוצות, לכן תולשים את הנוצות מן האוזנים לפני נשירתן. נוצה שעדיין לא איבדה את רעננותה, משתמרת לאורך זמן, ואיכותה עולה לאין ערוך על איכות נוצה שנשרה מגוף האוזן, או על נוצה שנתלשה מגוף האוזן לאחר מותו. תלישת הנוצות מן האוזן בתקופת הנשירה אינה מכאיבה לו כלל ועיקר. אך תלישתן בתקופות אחרות מכאיבה לו ביותר, וגורמת לדימום במקום תלישתן.

לפיכך נשאל בעל תרומת הדשן, אם תלישת נוצות האוזן בחייו מותרת גם כאשר נגרם לו כאב על ידי כך?

בעל תרומת הדשן, מכריע כי אין כל איסור בדבר, זאת, מדברי רבי שמעון בן אלעזר בסוגייתנו, האומר שלא נבראו בעלי החיים אלא כדי לשמש את האדם. מכל מקום, הוא מציין כי למעשה בני ישראל נזהרים שלא לגרום כאב לאוזנים כדי להמנע ממידת האכזריות.

השקאת חזיר בתרופה נסיונית: עם זאת, לדעת כל הפוסקים, אין כל איסור לערוך מחקרים בבעלי חיים לצרכי רפואה ואף ממידת חסידות אין להמנע מכך, שהרי הללו לא נבראו אלא לצורך האדם, ואין להם צורך גדול מזה. בעל שבות יעקב (שו"ת חלק ג' סימן ע"א), אף מציין, כי השקאת בעל חיים בתרופה נסיונית אינה דומה למריטת נוצות כלל, שהרי המורט את הנוצות מייסר את האוזן כמו ידיו, ואילו בעל חיים ששותה תרופה אינו מתייסר עם שתייתה, ואין זה נחשב שמצער בידים. **שפני ניסיון:** רופא ירא שמים, ד"ר סילברסטון, פיתח שיטה חדשה לאיבחון מחלות עיניים. לשם השלמת המחקר נזקק הדוקטור להזריק חומר מסויים לשפנים, ולאחר מכן להרוג אותם כדי לבדוק את השפעת הטיפול על עיניהם. הרופא חשש להרוג את השפנים, משום צער איסור בעלי חיים, ושאל לדעתו של הגאון רבי אליעזר וולדנברג זצ"ל על אודות כן.

בעל ציץ אליעזר (חלק י"ד סימן ס"ח) השיב, כי מן הדין מותר לערוך ניסוי רפואי בבעל חיים, אף אם נגרם לו צער עקב ניסוי זה, ובפרט במקרה זה, שאין הוא מצער את השפנים אלא ממיתם, ודאי שאין לחשוש לכך, משום שאיסור צער בעלי חיים אינו אלא לצערם בחייהם בלבד (נודע ביהודה מהדורא קמא יו"ד סימן פ"ג).

סלובש תונמוא לכ ינא חנימ רמוא יארוהנ יבר א/בפ ד

ביטוח חיים - חיסרון באמונה?

במשנתנו נחלקו רבי מאיר ורבי נהוראי, אם מוטל על האב ללמד את בניו אומנות ומלאכה, כדי לאפשר להם לפרנס את עצמם כשיגדלו. לדעת רבי מאיר: "לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה". רבי נהוראי חולק על כך ואומר: "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". כדעת רב נהוראי פסק גם הרמב"ם שאינו מציין במקום כל שהוא שאדם חייב ללמד את בנו אומנות (שו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן ק"א).

הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל (שם), דן בשאלה המעסיקה אנשים רבים, אם יש להמנע מרכישת פוליסת ביטוח חיים או ביטוח רכוש להגנה מפני גניבה, שריפה וכדומה, שמא ביטוחים מעין אלו מהווים מעין חסרון באמונת האדם שהכל מאיתו יתברך, והוא זן ומפרנס לכל, ודרכים רבות לו לכלכל את עולמו בחדס וברחמים ואל לנו לבקש פתרונות עבור מקרים שלא התרחשו.

בתשובתו הוא מביא את דברי רבי נהוראי בסוגייתנו, מהם אפשר לכאורה ללמוד, כי כשם שאדם אינו חייב ללמד את בנו אומנות אלא ישים מבטחו בקב"ה שיכלכל את בנו כאשר זה יזדקק לכך, כך יש להמנע מרכישת פוליסת ביטוח המהווה התעסקות בדברים עתידיים.

חשיבות לימוד התורה בגיל הרך: אולם, הוא כותב כי עלינו לרדת לעומק דבריו של רבי נהוראי

השבת הפכה לחסרת טעם, ומבית שמח ועולץ נהפכו לסתם עוד משפחה רגילה. אבא שחוזר עצבני מהעבודה, עייף ולאה, מתקפל למיטתו ונרדם, ואמא שמנסה לכפר על חסרונו ללא הצלחה יתרה.

אנו, הילדים, הרגשנו שאיבדנו את האבא הטוב שלנו, והבנו שרק נס יעזור לנו להחזיר אותו בחזרה. בשקט בשקט התפללנו לאלוקים, שישמע את בקשתנו.

יום אחד הנס קרה. הוא נתגלה בשם "הדף היומי".

שוב חזרו עיניו של אבא לזרוח. יום יום הוא שב הביתה כשחיוך נסוך על פניו. החפצים שאין מקומם בבית יהודי, מצאו את עצמם בפח האשפה, שמחת החיים שבה לביתנו והשבת מעולם לא נראתה יפה יותר.

בכלל, כל יום, אבי המתין רק לדבר אחד, להגיע לשיעור, והיו זמנים שכל נושא השיחה בבית היה מה למדו היום בשיעור, באיזה דף אוחזים, האם השיעור המקביל נמצא גם הוא באותו דף, ולא, זה לא הפריע לנו הילדים, בכלל לא.

שכן, היום כשאני קם בבוקר ורואה מולי אבא מחייך, אני יודע שזה רק בזכות דבר אחד. אמנם, לא תמיד מגידי השיעור או המשתתפים בו קולטים כמה הם עושים, אבל, תדעו, לפעמים אתם עושים דברים ענקיים, כמו למשל להשיב אבא למשפחתו.

בברכה, י. כ. חיפה

לאחר קריאת המכתב המרגש, שוחחתי עם כותב המכתב, הבן של האבא ש"קם לתחייה", ולוואי ויכול הייתי להשמיע עלי גליון את קולו הנרגש של הבן שנשנק מהתרגשות.

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. פשוטו כמשמעו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

בברכת גדולי ישראל

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
הגר"ח אדלשטיין שליט"א

להתנסות חנים התקשר עכשיו: 3764

פנינים

דף ב/א ארבעה אבות נזיקין וכו' והמבעה.

תפילתו של גנב

אחד מאבות הנזיקין שמונה משנתנו, הוא "מבעה". לדעת רב, "מבעה" הוא כינוי לאדם שבאפשרותו ל"הביע", כלומר לבקש ולהתפלל [בע"שאל,בקש].

דברים אלו מעוררים את השאלה, מדוע הגדרתו של האדם מתבטאת דווקא כ"מבעה", וכי אין לו לאדם תכונות נוספות, שבהן ניתן לכונו. יותר מכך, הרי אנו עוסקים כעת באדם שמזיק, והנה, דווקא כאשר האדם עוסק בפעולה שלילית, הוא מוגדר בתואר זה, מה גם שהגדרה זו על האדם, אינה קיימת באף מקום בש"ס.

מדבריו של בעל מכתב מאלוהו (ח"ג במאמר "תפילה היא מהותו ובחירתו של האדם" עמ' 89) אנו למדים, כי האדם, בכל דרגה ומצב שבו הוא נתון, הרי הוא שואף ומתפלל, מיחל ומצפה שתצליח דרכו. המאמין, מתפלל אל בורא העולם, והשוטה, אל אליליו, אך כולם מתפללים, לכל הפחות בסתר לבם, להצלחה, כמאמר חז"ל (ברכות סג/א על פי גירסת העין יעקב) שאפילו גנב העומד בפתחה של מחתרת לפני ביצוע משימתו הזדונית, נושא עיניו למרומים שלא יתפסוהו בעת עבודתו. אמור מעתה, אין כינוי ראוי לאדם מאשר "מבעה".

ולהבין, כי ודאי שהוא לא התכוון שיש לסמוך על הנס, שהרי נגזר על האדם (בראשית ג/ט) "בזעת אפרך תאכל לחם", והיאך יותיר אב את בנו בלא אומנות? אלא מאחר שילד רך בשנים אינו יכול לשקוע בתלמודו ובאותו זמן גם לרכוש אומנות, סובר רבי נהוראי, כי יכול האב לסמוך על הקב"ה, שכאשר בנו יזדקק לפרנסה, הקב"ה יזמין לו מלאכה קלה שממנה יתפרנס בנקל.

הוא ממחיש את דבריו, כי כפי שברור לכל שיום השבת ועיתות התפילה אינם כלולים בזמנים שבהם נגזר עלינו להשתדל עבור הפרנסה, כך גם שנותיו הראשונות של האדם אינן מיועדות לרכישת מקצוע, אלא ללימוד התורה הקדושה. יוצא איפוא, שגם רבי נהוראי מודה, כי בשאר שנותיו של האדם מוטלת עליו חובת ההשתדלות ואין הוא רשאי לסמוך על הנס. ממילא, רכישת פוליסת ביטוח, הרי היא ככל דרכי ההשתדלות להפקת רווחים, כקניית קרקעות וכמסחר. אמנם, מציין הגאון, עלינו לזכור בכל עת, כי כל מסחרנו ועסקינו תלויים ביד הקב"ה.

מן הראוי לסיים בדברי החזון איש זצ"ל (חלק א' אגרת ה'), כי כל זמן שאדם יכול לעמול בתורה, ייטיב אם יעשה כן, ואל לו לדאוג ולחשוש שאין בידי אומנות חשובה, שהרי אם ירצה הקב"ה יעשירו גם דרך אומנות פשוטה וקלה. ומאידך גיסא, ככל שיוסיף וילמד תורה, אפילו שנה אחת, אין לשער את זכותו הרבה עד מאד.

דף פב/ב הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

שאלתם של יהודי ברלין

העיר ברלין שבגרמניה היא העיר הראשונה שבקרבה חברו יהודים להגשמת חזונו של הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל ללימוד "הדף היומי", ובה נוסדה חבורת לומדי הדף היומי שקיבלו על עצמם להקפיד בכל יום על לימוד קבוע.

בחודש חשוון תרפ"ד, כחדשיים לאחר התחלת לימוד "הדף היומי", התקבל במעונו של הרב שפירא מכתב מאת חבורת לומדי "הדף היומי" בברלין, ובו ציינו כי בהתאם להכרזתו הם קיבלו על עצמם ללמוד דף גמרא בכל יום. כעת, בעמדם לסיים את מסכת ברכות, הרי הם נבוכים, מפני שהדף האחרון של המסכת, דף ס"ד, אינו אלא בעל עמוד אחד בלבד, וברצונם לדעת אם מאחר שקיבלו על עצמם ללמוד דף שלם בכל יום, עליהם להשלים באותו יום עמוד נוסף מן המסכת הבאה.

בספרו אור המאיר (סימן ע"ה) מובאת תשובתו של הגר"מ שפירא זצ"ל, כי לימוד הדף היומי, נועד ליצור קשר ורצף בין יהודי העולם כולו, מלבד זכות לימוד התורה שבכך, מאחר שבכך ירגיש כל יהודי קשור אל אחיו שאותם לא ראה מעולם, והדבר ידרבן את חשקו ללמוד בתורה כשאר בני עמו. לפיכך נקבע סדר מדויק לפיו לומדים דף אחד ליום גם אם אין בו אלא מספר שורות בלבד. אי לזאת, מאחר שנפסק להלכה שהנודר על דעת אחרים - נדרו תלוי בכוונתו, כך גם במקרה זה, מאחר שהם קיבלו על עצמם את לימוד הדף היומי על פי הסדר שנקבע, הרי הם יוצאים ידי חובת נדרם בלימוד אותן שורות. אמנם, ודאי שכל המוסיף ולומד, יוסיפו לו מן השמים כהנה וכהנה.

מדוע אנו מתחילים ללמוד מסכת בבא קמא?

בעז"ה בימים אלו, עומדים המוני בית ישראל, לומדי "הדף היומי", להתחיל בלימוד סדר נזיקין, הנפתח במסכת בבא קמא. כידוע, המשניות והתלמוד בבלי, מחולקים לששה סדרים: זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים וטהרות. בסדר זה, גם מונה הגמרא (שבת לא/א) את ששת הסדרים, כפי שהיא דורשת זאת מהפסוק (ישעיהו לג/ו) "והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת" - אמונת - סדר זרעים, עתיך - סדר מועד, חסן - סדר נשים, ישועת - סדר נזיקין, חכמת - סדר קדשים ודעת - סדר טהרות.

והנה, בעל תוספות יום טוב מביא (בפתיחה לסדר זרעים ונזיקין בשם "כף הנחת"), כי יש המונים את סדר נזיקין כאחרון ברשימת הסדרים, זאת, על פי הפסוקים (תהלים יט/ח-י) "תורת ה' תמימה וכו' משפטי ה' אמת צדקו יחדו", המרמזים על ששת הסדרים, שהאחרון בהם הוא סדר נזיקין המרומז במילים "משפטי ה'". יוצא איפוא, שבפסוק בישעיהו נרמז שסדר נזיקין הוא השלישי ברשימת הסדרים, ואילו בפסוק בתהילים נרמז שסדר נזיקין הוא האחרון ברשימת הסדרים.

בעל תוספות יום טוב מבאר, כי אין כל סתירה בין הפסוקים. שכן, בזמנו של דוד המלך, נעים זמירות ישראל, ישבו עם ישראל איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ואז מן הראוי להקדים את הלכות קדשים וטהרות שנהגו הלכה למעשה. אולם, ישעיהו הנביא נשא את דבריו כלפי תקופת הגלות. ולפי שבתקופה זו אין נוהגים דיני קדשים וטהרות, נדחקו הסדרים הללו לסוף רשימת הסדרים.

מדוע מסכת בבא קמא היא הראשונה? מעניין לציין את דברי הרמב"ם (בפתיחה לפירוש המשניות ד"ה והחלק השישי) המבאר, שמסכת בבא קמא היא הראשונה בסדר נזיקין, ללמדך, ש"אין השופט רשאי להקדים דבר קודם שיסיר ההיזק מבני אדם". כלומר, שתחילה על דיני בית הדין, להסיר ולהרחיק את המזיקים.

דף ב/א ארבעה אבות נזיקין

מהו המקור לכך שאסור להזיק?

מסכת בבא קמא אותה אנו עומדים להתחיל ללמוד בימים אלו, עוסקת בגדרי חיוב התשלומים של אדם שהוא או ממונו הזיקו את הזולת או את ממונו. בשורות הבאות נברר, האם יש איסור להזיק את ממון הזולת ואם כן, מהו מקור האיסור?

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע "עיתים לתורה": לומדים כמה דקות וחוזים בסיוע רוחני עצום!

דף ב/ב אדם דאית ליה מזל

המזל אינו גורל עיוור

בסוגייתנו מבואר, כי הלשון "נגיחה" מתייחסת לשור הנוגח אדם, ואילו הלשון "נגיפה" מתייחסת לשור הנוגח בהמה. שכן, קל לנגוח בעל חיים מאשר לנגוח אדם, מאחר שהאדם מוגן על ידי מזל השומר עליו, אך לבהמה אין מזל המגן עליה.

מהו מזל? מדבריו של רש"י (שבת נג/ב, מגילה ג/א) אנו למדים, כי לכל אדם יש מלאך השומר אותו ומגן עליו מפגעים, והוא המכונה "מזל". הרמב"ן (ויקרא יח/כה) מבאר, שהמזלות הם הכוכבים, כידוע לכל, אלא שלכל כוכב יש מלאך, שהוא שר הממונה על המזל.

מקור המילה "מזל": הזה"ק מבאר (וירא קטו/א), כי המילה "מזל" היא מלשון "יזל". כלומר, שהשפע מאת הקב"ה נוזל ועובר אל הברואים דרך המזלות. לאמור בדברי סוגייתנו, כי לאדם יש מזל השומר אותו, ישנה גם השלכה הלכתית מעניינת המבוארת בתוספות (חולין מב/ב ד"ה ואמר) האומר, כי יש מחלות [כגון, נקיבת קרום המוח], שכאשר הבהמה לוקה בהן, אנו מכריזים עליה כ"טריפה", אך אם אדם לוקה בהן אין הוא מוגדר כ"טריפה", שכן, עקב מזלו המגן עליו, אין הוא ממחר למות כבהמה.

גם לדשא יש מזל: רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין (שיחת מלאכי השרת פ"ד) מקשה על גמרתנו מדברי המדרש רבה (בראשית פרשה י'), בו מבואר כי לכל עשב ועשב יש מזל [יש גורסים מלאך] האומר לו- "גדל". מוכח, איפוא, כי אין כל הבדל בין האדם לשאר הברואים, ולכולם מזל המגן עליהם. אולם, רבי צדוק הכהן זצ"ל מבאר כי יש שתי דרגות של מזל. הצמחים ובעלי החיים, נתברכו במזל, שתפקידו אינו אלא לדאוג שיגדלו כפי טבעם, אך בהתרגש עליהם צרה או מקרה רע, אין הוא מגן עליהם. לעומת זאת, מלאכו-מזלו של האדם, לעיתים, אף מסייע לו להנצל ממקרים רעים.

המזל אינו גורל עיוור: בביאור מהות ענין המזל מסביר הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ד בחירה ומזל פ"א) שאין האחד זוכה באורח מקרי במזל טוב ורעהו זוכה באורח מקרי במזל רע, אלא שורש המזל נעוץ בכך, שלכל אדם יש תפקיד לגלות את כבודו של השי"ת בעניינים מסויימים, ואין דומה חלקו של יצור אחד לחלקו של האחר. מתוך חלוקה זו נגזר על כל אדם לחיות בתנאים מסויימים, שעל ידם הוא מסוגל להגשים את מטרתו בעולם הזה. לפיכך, יתכן שתפקידו של האחד הוא לקדש שם שמים מתוך עוני, ותפקידו של רעהו הוא לקדש שם שמים מתוך עושר.

הגמרא (לקמן נא/א) אומרת שאין אדם יכול למנות את רעהו כשליחו לכריית בור ברשות הרבים, משום ש"אין שליח לדבר עבירה". הרי לנו, כי הגמרא מכנה אדם המזיק כעובר עבירה. כך גם קובע הטור (ח"מ ריש סי' שע"ח): "כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו, כך אסור להזיק ממון שלי". כל שנותר לנו, הוא לברר על איזו עבירה עבר המזיק ומה מקורה. על מדוכה זו ישבו גדולי הפוסקים והמפרשים מזה דורות רבים, ולהלן מקבץ של דעות ושיטות.

לפני עוור לא תתן מכשול: הרמ"ה (בבא בתרא סי' ק"ז) מבאר, כי איסור זה נובע ממצוות לא תעשה (ויקרא יט/יד) "ולפני עור לא תתן מכשול", האוסרת להציב מכשול שעלול להזיק לאחרים, הן לגופם והן לממונם. קל וחומר, שאסור להזיק לזולת בפועל (עי' עוד קובץ שיעורים ב"ב אות ע"ז).

ואהבת לרעך כמוך: הרמ"ה מוסיף ומבאר שאסור לאדם להזיק, גם משום שבכך הוא עובר על מצוות עשה "ואהבת לרעך כמוך". ההבדל בין שני טעמיו של הרמ"ה יבוא לידי ביטוי באדם שהזיק במזיד. שכן, אדם העובר על לא תעשה, פסול לעדות (רמב"ם הל' עדות פ' י"ב הל' א'). אולם, אדם העובר על מצוות עשה, אינו פסול לעדות. לפיכך, אם האיסור להזיק נובע ממצוות לא תעשה "לפני עוור", המזיק את חבירו במזיד פסול לעדות. אולם, אם האיסור להזיק הוא משום מצוות עשה "ואהבת לרעך כמוך", המזיק את חבירו, אף במזיד, אינו נפסל לעדות (עי' קה"י ב"ק סי' א').

לא תגזול: רבינו יונה לומד (אבות א/א), שאסור לאדם להזיק את חבירו, משום שבכך הוא עובר על איסור לא תגזול, "ובתורה שבעל פה נתקבל שכל הנזיקין בכלל אותו לאור".

דאגה לרכוש הזולת: אחרונים רבים (חלקת יואב חו"מ סי' כ', רש"ש כתובות יח, קה"י שם) מפרשים, כי איסור זה נלמד מכך שהתורה חייבה את האדם להציל את ממון חבירו מאבדון, ומי שאינו עושה כן עובר על מצוות לא תעשה (ב"מ לא/א, שערי תשובה לרבינו יונה, שער ג' אות ע'). לפיכך, ודאי שבמצוות התורה כלול האיסור לגרום נזק לזולת.

הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל (הובא בברכת שמואל סי' ס"ב) מוסיף ומבאר, כי מכל השיטות האמורות לעיל, אנו למדים על כך שלאדם אסור להזיק, אך עדיין אין אנו יודעים שהאדם גם מצווה לשמור על ממנו שלא יזיק. לדבריו, דין זה אנו למדים מהפסוק (שמות כא/ל) "ולא ישמרנו בעליו". בפסוק זה גילתה התורה את דעתה שהאדם חייב לשמור על ממנו שלא יזיק, ומי שאינו נוהג כן עובר על רצון התורה. מעתה, אם האדם מצווה לשמור על ממנו שלא יזיק לאחרים, ודאי שלאדם עצמו אסור להזיק לאחרים.

מאירים את מסכת בבא קמא

לראשונה: מאיר מוקד מפוסק נותן חשק ללימוד

הופיע
מסכת
בבא קמא

• בתוספת משניות בגליק חרף להשלמת לימוד הש"ס • בסוף
הבדל נוסף ביאור למשניות - 'מאורות המשנה' • להשלמת
הלימוד ב'הלכה למעשה' צורף החיבור העפלא 'מאורות ההלכה'
הדגשות בתחילת ענין בתוספות

• נוסח הגמרא והמפרשים מונה ומתוקן במיטב המסורת של
מדרות הש"ס של 'עין והדר' • הגמרא, הרש"י והתוספות
מנוקדים ומפוסקים בדיוק ובשלימות • רקע מיוחד להקלת
הקריאה ולמעט כאבי עיניים

הגמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה

מוקד ישיר לגמרות "דף היומי": 02-804-3333